

Viktor Kabanov*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)*

Organizational and Legal Factors of Functioning of Secondary Education Institutions in the Conditions of Territorial Decentralization in Ukraine

The article is devoted to the key organizational and legal factors of the functioning of secondary education institutions in the context of territorial decentralization in Ukraine. The article analyzes the following regulatory documents: the laws of Ukraine "On Education", "On Secondary Education", "On Out-of-School Education", as well as the provisions of the Concept for the Development of Education in Ukraine for the period 2015-2025 and the Conceptual Framework for Reforming Secondary School (New Ukrainian school).

Particular attention is paid to the aspects of subordination in the context of the territorial reform and the specifics of financing secondary education in accordance with the budget rules of the current Budget Code of Ukraine. The purpose of the article is to identify the state of normative and legal support of secondary education in Ukraine and to determine the organizational and legal factors of the functioning of secondary education institutions in the context of territorial decentralization in Ukraine. The article proves that Ukraine has developed and implemented the necessary regulatory factors for regulating the development of a medium-sized industry in the context of territorial decentralization, which is happening in Ukrainian society.

Thus, the legislation provides the basis for qualitative changes in the regulation of the secondary education system. Nevertheless, the functioning of secondary education institutions emphasizes the need to address a number of gaps in the legal regulation of relations between the subjects of the educational process, central executive bodies and local self-government. There is an urgent need to improve, review and harmonize certain provisions of legislation in the field of secondary education. The author concludes that it is necessary to further improve the regulatory framework for regulating secondary education in the context of increasing the institutional capacity of secondary education, introducing tax incentives and introducing effective tools for public-private partnership.

Keywords: education, public administration, regulations, secondary education institutions, territorial decentralization

Віктор Кабанов*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)*

Організаційно-правові чинники функціонування закладів середньої освіти в умовах територіальної децентралізації в Україні

Стаття присвячена ключовим організаційно-правовим чинникам функціонування закладів середньої освіти в умовах територіальної децентралізації в Україні. В статті було проведено аналіз наступних нормативно-правових документів: Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», а також положень Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років та Концептуальних засад реформування середньої школи (Нова українська школа).

Окрему увагу приділено аспектам підпорядкованості в умовах проведення територіальної реформи та особливостям фінансування середньої освіти відповідно до бюджетних правил чинного Бюджетного кодексу України. Метою статті є виявлення стану нормативно-правового забезпечення середньої освіти в Україні та визначити організаційно-правові чинники функціонування закладів середньої освіти в умовах територіальної децентралізації в Україні. В статті доведено, що в Україні розроблено та впроваджено необхідні нормативно-правові чинники регулювання розвитку середньої галузі в умовах територіальної децентралізації, що відбувається в українському суспільстві.

Таким чином у законодавстві забезпечені підстави якісних змін регулювання системи середньої освіти. Тим не менш, функціонування закладів середньої освіти підкреслює необхідність вирішення низки прогалин нормативно-правового регулювання відносин суб'єктів освітнього процесу, центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Існує нагальна потреба у вдосконаленні, перегляді та приведенні у відповідність окремих положень законодавства у галузі середньої освіти. Автором зроблено висновок стосовно необхідності подальшого вдосконалення норматив-правової бази регулювання середньої освіти в контексті

підвищення інституційної спроможності середньої освіти, запровадження податкових пільг та впровадження дієвого інструментарію державно-приватного партнерства.

Ключові слова: *середня освіта, державне управління, нормативно-правові акти, заклади середньої освіти, територіальна децентралізація*

Вступ.

Нормативно-правове забезпечення та організаційні чинники функціонування середньої освіти в Україні ставали предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців, зокрема В. Бахрушина, Є. Краснякова, О. Козієвської, В. Лугового, Т. Лукіної, Ю. Молчанової, Л. Прокопенка, Н. Протасової та інших. Питання правового забезпечення сфери розвитку середньої освіти та реформування освітньої галузі в цілому розкрито у працях Л. Паращенко та О. Поступної. На думку останньої, державна політика в сфері середньої освіти характеризується неперервним виробленням і здійсненням заходів щодо реформування освітньої галузі (Поступна, 2007). На думку О. Кархут, середня освіта виступає як специфічний об'єкт правового впливу (Кархут, 2015, с.202). Правове регулювання середньої освіти в Україні у зв'язку з постійними змінами у підходах характеризується недостатньою ефективністю і подекуди відстає від суспільних потреб, а недосконалість законодавчої бази призводить до появи прогалин у праві, які унеможливають або перешкоджають досягненню, власне, головної мети правового регулювання.

Серед зарубіжних дослідників проблеми нормативного забезпечення розвитку середньої освіти ті її організаційні фактори вивчали Т. Вагнер, Ф. Джонс, М. Мейсон, С. Сарасон, Т. Тімар, М. Генсон та інші. Однак, організаційно-правові чинники функціонування закладів середньої освіти в сучасних умовах територіальної децентралізації в Україні не ставали предметом окремого дослідження у вітчизняній науці державного управління.

Мета статті – виявити стан нормативно-правового забезпечення середньої освіти в Україні та визначити організаційно-правові чинники функціонування закладів середньої освіти в умовах територіальної децентралізації в Україні

Результати дослідження.

Сфера державного регулювання середньої освіти (національної системи загалом та регіональний рівень) більшою мірою стосується нормативно-правових актів, що мають найвищу юридичну силу, а також окремих указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, нормативних актів центральних органів виконавчої влади.

В той же час нормативно-правове та організаційне регулювання на рівні закладу середньої освіти однаковою мірою залежні як від нормативно-правових актів, що мають вищу юридичну силу та регулюють найважливіші суспільні відносини – законів, так і від підзаконних актів, що врегульовують виконання законів і не суперечать їм (укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази та нормативні акти в інших формах Міністерства освіти і науки, Міністерства економіки і торгівлі, Міністерства фінансів України, інших державних органів (зокрема, Державної інспекції навчальних закладів України), нормативні акти місцевих державних адміністрацій, органів та посадових осіб місцевого самоврядування).

Визначення національної політики в освіті забезпечують на законодавчому рівні Конституція України, базовий Закон України «Про освіту» та спеціальні закони в сфері дошкільної; повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти; міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана парламентом України; укази Президента України та постанови уряду з питань освіти; Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти України, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та інші. При цьому підзаконні нормативно-правові акти, відповідно до базового освітнього закону, «не можуть звужувати зміст і обсяг конституційного права на освіту, а також

визначених законом автономії суб'єктів освітньої діяльності та академічних свобод учасників освітнього процесу», а «листи, інструкції, методичні рекомендації, інші документи органів виконавчої влади, крім наказів, зареєстрованих Міністерством юстиції України, та документів, що регулюють внутрішню діяльність органу, не є нормативно-правовими актами і не можуть встановлювати правові норми» [Про освіту].

Про важливість і необхідність прийняття нового базового освітнього законодавчого акту наголошували експерти-освітяни та вчені у галузі державного управління. Закон України «Про освіту» в новій редакції був прийнятий 5 вересня 2017 р. Законопроект готувався більше трьох років, узгоджувався зі стейкхолдерами і зацікавленими групами, змінювався і переписувався, заручався підтримкою фахових інституцій і спільнот. Його інноваційний характер впливає з аналізу його тезаурусу, який подається в загальних положеннях акту, та складається з 30 найменувань, серед яких можна відмітити: академічна свобода, електронний підручник (посібник), засновник закладу освіти, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальна програмарозвитку, інклюзивне навчання, розумне пристосування, якість освіти та якість освітньої діяльності. Також новаціями законодавства є визначення: видів освіти (формальної, неформальної, інформальної освіти); форм здобуття освіти (інституційна, індивідуальна, дуальна); академічної доброчесності; інституційного аудиту; громадської акредитації закладу освіти; інституту освітнього омбудсмена та інші (Про освіту, 2017). На відміну від попереднього законодавчого акту, прийнятого в 1991 р., наведені категорії є прогресивними, інноваційними, що підпорядковуються сучасній парадигмі єдиного освітнього простору, цілком відповідає європейським тенденціям, що відбуваються в освіті.

На сьогодні ще багато положень, визначених у базовому законі про освіту, залишаються для освітян не зрозумілими й потребують роз'яснення. Однак, в цілому, можна стверджувати, що базовий освітній закон, прийнятий у 2017 р., є прогресивним, містить низку інноваційних положень. Цей крок є дуже важливим для країни, як один

із перших кроків на шляху до модернізації освітньої сфери. Безсумнівно він не вирішує всіх освітніх проблем, що накопичувалися. До того ж, імплементація базового Закону України «Про освіту» потребує внесення суттєвих змін до спеціальних законів у сфері освіти, розробки великої кількості нормативних документів різних рівнів.

Щодо нормативно-правового забезпечення функціонування та розвитку структурних компонентів освітньої сфери. Зазначимо, що стратегічними цілями державної освітньої політики є забезпечення доступу до якісної освіти.

Актуальним питанням сьогодні є наступність між дошкільною і початковою освітою, яка передбачає узгодження нормативно-правового забезпечення та залучення до філософії й змісту дошкільної освіти принципів «Нової української школи» (далі – НУШ) – концептуальні засади реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти, які були оприлюднені Міністерством освіти і науки України в 2016 р. Основними принципами, що мають бути залученими до дошкільної освіти, є наступність освітніх програм, доступність здобуття дошкільної освіти дітьми перед шкільного віку, компетентнісний підхід та інші.

Що стосується змін, які передбачені реформою НУШ на період до 2029 р., то в базовому освітньому законі (ст. 12.3) передбачено обов'язковість здобуття для громадян країни повної загальної середньої освіти, яка має три рівні –початкову тривалістю 4 роки, базову середню тривалістю 5 років та профільну середню освіту тривалістю 3 роки, що в цілому складає 12 років та підтверджує введення 12-річної школи за реформою.

Відповідно до НУШ, основними напрямками реформування освіти є: створення нового сучасного освітнього середовища; розроблення і впровадження нових Державних стандартів початкової, базової середньої та профільної середньої освіти; впровадження в освітній процес компетентнісного особистісно орієнтованого навчання, педагогіки партнерства, здійснення підготовки вчителя; створення передумов для інноваційної діяльності; реалізації права закладу освіти, педагогічних працівників на

автономію в освітній діяльності; описано портрет випускника закладу загальної середньої освіти (Нова українська школа, 2016).

В січні 2020 р. було прийнято в новій редакції Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Про повну загальну середню освіту, 2020), у якому знайшли своє відображення концептуальні засади НУШ та нововведення, закладені у базовому освітньому законі. Також концептуальні засади НУШ були закладені й в розроблених державних стандартах початкової, базової середньої та повної загальної середньої освіти. Крім того, відповідно до компетентнісного підходу, було переглянуто та доопрацьовано навчальні програми для учнів базової середньої та профільної середньої школи та затверджено типові освітні програми закладів повної загальної середньої освіти.

Одним із значних досягнень реформи НУШ стало впровадження в освітній процес електронних підручників – підручників нового покоління, здатних зацікавити та мотивувати до навчання учнів. Особливо це є вчасним в умовах навчання в дистанційному режимі в зв'язку із запровадженням у 2020 р. вимушеного карантину по всій території країни з метою запобігання поширення коронавірусної інфекції.

Нововведенням в освітнє середовище стало прийняття в 2018 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», в якому булінг визначається як «діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві» (Про внесення змін ..., 2018) та передбачено види відповідальності та покарання, відповідно до чого внесені зміни у Кодекс України про адміністративні правопорушення.

У цьому ж році нововведенням в освітній сфері стало утворення Служби освітнього омбудсмена, затвердження порядку та умов звернення до освітнього омбудсмена (постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання освітнього омбудсмена»). Основним завданням освітнього омбудсмена є забезпечення права людини на здобуття якісної та доступної освіти, сприяння виконанню українського законодавства

та виконанню Україною міжнародних зобов'язань щодо додержання прав людини на освіту, вжиття заходів для забезпечення належних умов для рівного доступу до здобуття освіти тощо (Деякі питання освітнього омбудсмена, 2018).

Для розбудови ефективного діалогу між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з впровадження реформи НУШ та для підвищення управлінської спроможності Кабінетом Міністрів України було створено Координаційну раду з питань взаємодії. Також для підвищення рівня спроможності управлінців у освітній сфері на місцях створено веб-ресурс, на якому зібрано базу найкращих практик з управління освітою в об'єднаних територіальних громадах та органах місцевого самоврядування.

Правовим підґрунтям для функціонування позашкільної освіти є Закон України «Про позашкільну освіту», у якому позашкільну освіту визначено як складову системи безперервної освіти, спрямовану «на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні» (Про позашкільну освіту, 2020). В законі закріплено можливість визнання і врахування освітніх результатів, здобутих в закладах позашкільної освіти.

Основні засади організаційно-правові чинники середньої освіти викладено в Концепції Нової української школи, яка передбачає, що «держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не меншому 7 відсотків валового внутрішнього продукту за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством» (Нова українська школа, 2016).

Відповідно до положень Бюджетного кодексу України та відповідних бюджетних правил передбачаються наступні види трансфертів місцевим бюджетам:

- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти;

- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа»;

- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами;

- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на створення та ремонт існуючих спортивних комплексів при загальноосвітніх навчальних закладах усіх ступенів;

- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення якості освіти (Бюджетний кодекс України, 2010).

Провідні країни світу розглядають сферу освіти як пріоритетний напрям інвестицій, який повертається новими технологіями, знаннями і прибутками від інноваційної діяльності. Україна, перебуваючи територіально в центрі Європи, не може залишатися осторонь від провідних світових інноваційних тенденцій, які активно інвестують у освітній процес. Однак якщо аналізувати фінансування загальної середньої освіти України порівняно з іншими країнами, то його потрібно щороку збільшувати. Тому важливим кроком у цій сфері є залучення інвестицій. Можна стверджувати, що Міністерство освіти і науки України продовжує здійснювати реформу, виділяючи на це кошти. Зокрема, проект Закону України «Про Державний бюджет на 2022 рік» відображає тенденції, порівняно з 2021 роком, на зростання фінансування загальної середньої освіти, що повинно забезпечити покращення якості надання освітніх послуг.

Однак сьогодні законодавство України ніяк не стимулює вкладення коштів у розвиток закладів середньої освіти з боку приватного бізнесу. Відсутні податкові пільги для бажаючих стати інвесторами. Цікавою є думка Б. В. Дерев'янка, який пропонує запровадити для потенційних інвесторів, які передають матеріальні цінності або виконують роботи для навчальних закладів ЗСО, податкову пільгу, зокрема передбачити в Податковому кодексі України норму, згідно з якою із суми чистого прибутку суб'єкта, що дорівнює остаточній вартості майна, переданого НЗ як перспективний майновий актив, податок на прибуток стягуватиметься за ставкою 0 % (Дерев'янка, 2012, с. 437).

Заслужує уваги Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 рр., розроблена Стратегічною дорадчою групою «Освіта» (СДГ «Освіта»), створеною в рамках спільного проекту Міжнародного фонду «Відродження» та БФ «Інститут розвитку освіти» в липні 2014 р. для надання консультативної й експертної підтримки Міністерства освіти і науки України в розробці Дорожньої карти освітньої реформи (Концепція розвитку освіти ... 2015-2025).

Політику у галузі середньої освіти, у т.ч. систему фінансування навчальних закладів запропоновано переглянути та вжити заходів щодо:

- законодавчого забезпечення фінансування державою виконання НЗ недержавної форми власності державних стандартів освіти, оптимізації оподаткування та інших фінансових умов діяльності цих закладів;

- розробки і запровадження системи фінансування, яка забезпечуватиме фінансування додаткових послуг, потрібних для дітей/дорослих з особливими освітніми потребами у процесі навчання, зокрема через надання спеціальних ваучерів для цієї групи осіб;

- запровадження принципу субсидіарності, зокрема перегляду обсягу і меж повноважень центральних і місцевих органів управління освітою, скорочення контрольно-наглядових функцій, жорсткої і чіткої регламентації процедур і повноважень інституцій, пов'язаних з контролем і наглядом;

- переходу від адміністративно-розпорядчого управління навчальних закладів до системи освітнього менеджменту (запровадження школоцентричного (school-based) менеджменту, перенесення «центру ваги» в процесі ухвалення рішень на операційний рівень (рівень школи) тощо (Ярош, 2017, с. 183).

Висновки.

Таким чином, в Україні впроваджено необхідну законодавчу базу, що забезпечує розвиток галузі середньої освіти відповідно до реформи територіальної децентралізації, що відбувається в українському суспільстві. В законодавстві затверджені організаційно-правові чинники якісних змін компонентів середньої освіти. Центральні

органи виконавчої влади та місцевого самоврядування реалізують заходи із змістовного наповнення середньої освіти, впроваджені чинники для створення системи управління середньою освітою та належного фінансування, забезпечення інклюзивної та спеціальної освіти, а також комп'ютеризації закладів середньої освіти, електронної освітньої платформи та електронного навчально-методичного забезпечення освітнього процесу тощо.

Аналіз нормативно-правової бази реформування середньої освіти дає змогу простежити впровадження сучасних європейських принципів в рамках проведеної реформи. Закон України «Про освіту» містить фундаментальні принципи, що відображають європейську практику регулювання середньої освіти, включаючи розподіл компетенції між органами управління на загальнодержавному та місцевому рівнях, віднесення оперативного управління закладами середньої освіти на базовий рівень; самостійність у вирішенні

кадрових, організаційних, фінансових питань та питань методологічного забезпечення навчального закладу; персоніфікація відповідальності за надання якісних освітніх послуг; закріплення правосуб'єктності школи.

Тим не менш, практика реалізації середньої освіти наголошує на необхідності розв'язання існуючих недоліків у законодавчому регулюванні відносин суб'єктів у галузі середньої освіти. Необхідне подальше удосконалення, перегляд та узгодження із сучасними вимогами окремих положень законодавства про середню освіту та пов'язаних галузей законодавства з питань бюджетування, забезпечення якості та державно-приватного партнерства як організаційних чинників регулювання середньої освіти. Також потребують посилення інституційної спроможності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в управлінні освітою на місцях.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бахрушин В. Два роки роботи над законом: що змінилось? // Освітня політика: портал громад. експертів. URL : <http://education-ua.org/ua/articles/1019-dva-roki-roboti-nad-zakonomshcho-zminilosya>.
- Бахрушин В. Новий закон “Про освіту”: навіщо він потрібний? Українська правда. Життя. URL: <https://lifepravda.com.ua/columns/2017/06/22/224847/>.
- Бюджетний кодекс України : Відомості Верховної Ради України : від 8 липня 2010 року № 2456-VI URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
- Дерев'янка Б. В. Адміністративно-правове регулювання надання послуг у сфері освіти : монографія. Донецьк: Донецький юридичний інститут, 2012. 527 с.
- Деякі питання освітнього омбудсмена : постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2018 р. № 491 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF#Text>.
- Кархут О. Ефективність механізму правового регулювання суспільних відносин в освітній сфері. Право. 2015. Вип. 28. С. 200–205.
- Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncept.pdf
- Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи : офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. 2016. URL : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konceptciya.html>.
- Поступна О. Нормативно-правове забезпечення вищої освіти в Україні в контексті європейської інтеграції. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/5/06.pdf>.
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>.
- Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січня 2020 р. № 463-IX : за станом на 01 серп. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
- Про позашкільну освіту : Закон України від 22 червня 2020 р. № 1841-III : за станом на 16 жовт. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>.
- Ярош А. О. Правове регулювання фінансування загальної середньої освіти : дис. ... канд. юр. наук / Ярош А. О. Ірпінь, 2017. 223 с.

REFERENCES

- Bakhrushyn, V. Dva roky roboty nad zakonom: shho zminylosj? Osvitnja polityka: portal ghromad. ekspertiv. Retrieved from <http://education-ua.org/ua/articles/1019-dva-roki-roboti-nad-zakonomshcho-zminilosya>.
- Bakhrushyn, V. Novyj zakon "Pro osvitu": navishho vin potribnyj? Ukrainjsjka pravda. Zhyttja. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/06/22/224847/>.
- Bjudzhetnyj kodeks Ukrainy : Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy : vid 8 lypnja 2010 roku # 2456-VI. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
- Dejaki pytannja osvitynogho ombudsmena: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 chervnja 2018 r. # 491. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF#Text>.
- Derev'janko, B. V. (2012). Administratyvno-pravove rehuljuvannja nadannja poslugh u sferiosvity : monohrafiya. Donecj: Doneckyj jurydychnyj instytut. 527 s.
- Jarosh, A. O. (2017). Pravove rehuljuvannja finansuvannja zaghaljnoji serednjoji osvity : dys. ...kand. jur. nauk. 223s.
- Karkhut, O. (2015). Efektyvnistj mekhanizmu pravovogho rehuljuvannja suspilnykh vidnosyn vosvitnij sferi. Pravo. 28, 200–205.
- Koncepcija rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv. Retrieved from http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf
- Nova ukrainjsjka shkola: konceptualni zasady reformuvannja serednjoji shkoly :oficijnyj veb-sajt Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. (2016). Retrieved from http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konc_zepczya.html.
- Postupna, O. (2007). Normatyvno-pravove zabezpechennja vyshhoji osvity v Ukraini v kontekstij evropejskoji integraciji. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/5/06.pdf>.
- Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 5 veresnja 2017 r. # 2145-VIII. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- Pro povnu zaghaljnu serednju osvitu : Zakon Ukrainy vid 16 sichnja 2020 r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
- Pro pozashkiljnu osvitu : Zakon Ukrainy vid 22 chervnja 2020 r. # 1841-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>.
- Pro vnesennja zmin do dejakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shhodo protydiji bulinghu(cjkuvannju) : Zakon Ukrainy vid 18 ghrudnja 2018 r. # 2657-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>.

Kabanov Viktor**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-4630-3168>, dneprus93@gmail.com**

Стаття надійшла / Article arrived: 01.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.10.2021